

Οι Αρχαίοι Ολυμπιακοί αγώνες

Η προϊστορία των αγώνων

Τα αρχαιολογικά ευρήματα συμφωνούν με τις πηγές της ελληνικής παράδοσης σχετικά με την ιερότητα της τοποθεσίας της Ολυμπίας από τους προϊστορικούς ακόμα χρόνους. Η αρχή των Ολυμπιακών αγώνων χάνεται στα βάθη των σκοτεινών χρόνων της μυθολογίας. Σύμφωνα με τις παραδόσεις της Ολυμπίας, ο Δίας μετά τη νίκη του επί του πατέρα του Κρόνου, καθιέρωσε τους Αγώνες. Επίσης, αναφέρεται, ότι οι Κουρήτες και, συγκεκριμένα, ο μεγαλύτερος αδελφός, ο Ηρακλής Δάκτυλος, φέρνοντας το Δία στην Ολυμπία, οργάνωσε αγώνες δρόμου μεταξύ των αδελφών του, με έπαθλο ένα στεφάνι αγριελιάς. Σύμφωνα με την παράδοση αυτή ο Ηρακλής Δάκτυλος ονόμασε τους Αγώνες Ολύμπια και καθιέρωσε τη διεξαγωγή τους κάθε πέμπτο χρόνο επειδή τα αδέλφια του ήταν πέντε.

Μια άλλη παράδοση, αναφέρει, ως ιδρυτή των αγώνων αυτών όχι τον Ηρακλή Δάκτυλο από την Κρήτη, αλλά τον ήρωα Ηρακλή, το γιο του Δία και της Αλκμήνης. Ως ιδρυτής των Αγώνων αναφέρεται, επίσης, ο Πέλοπας μετά τη νίκη του επί του Οινόμαου. Η παράδοση αυτή απεικονίσθηκε κατά τον 5^ο αιώνα στο ανατολικό αέτωμα του ναού του Δία στην Ολυμπία.

Στα πολυτάραχα χρόνια που ακολούθησαν την κάθοδο των Δωριέων και τις μετακινήσεις των ελληνικών φυλών, οι αγώνες παραμελήθηκαν και ξεχάστηκαν ως την εποχή του Ίφιτου, βασιλιά των Ηλείων, ο οποίος, σύμφωνα με τον Πausανία, αναβίωσε τους αγώνες διότι έτσι τον συμβούλεψε η Πυθία, προκειμένου να σταματήσουν οι καταστροφές και οι εμφύλιοι πόλεμοι.

Η Ολυμπιάδα του Ίφιτου τοποθετήθηκε από το σοφιστή της Ίλιδας Ιππία το έτος 776 π.Χ. Έτσι, γίνεται φανερό από τον Πausανία, ότι στην Ολυμπία, γίνονταν αγώνες και πριν την εποχή του Ίφιτου. Η τέλεση αθλητικών αγώνων στην ιερή εκείνη τοποθεσία, πριν τους ιστορικούς χρόνους, συμφωνεί με το

αγωνιστικό πνεύμα των Αχαιών αλλά και με τα αρχαιολογικά ευρήματα. Στον ήμερο και ειδυλλιακό ιερό τόπο της Ολυμπίας λατρεία και αγώνες χάνονται στα σκοτεινά χρόνια της προϊστορίας.

Το θέμα της καθιέρωσης των Ολυμπιακών αγώνων παραμένει μέχρι σήμερα ένα καυτό θέμα προς συζήτηση. Είναι δύσκολο να βρει κανείς ένα μύθο ή μια παράδοση, που να μη συγκρούεται με άλλους μύθους ή αρχαίες παραδόσεις, που απηχούν θρησκευτικές και πολιτικές διαφορές των φύλων που συνδέονται με το χώρο της Ολυμπίας. Μια απόδειξη του γεγονότος αυτού είναι ότι η γέννηση των αγώνων συνδέεται με τη νίκη του Δία επί του Κρόνου, του Ηρακλή επί του Αυγεία, του Πέλοπα επί του Οινόμαου, όπως προαναφέρθηκε, ή, ακόμα, η ίδρυση των αγώνων, σύμφωνα με άλλη παράδοση, συνδέεται με την “επιστροφή των Ηρακλειδών”. Είναι λοιπόν φανερό ότι όλες αυτές οι παραδόσεις οφείλουν την ύπαρξή τους σε διαμάχες ελληνικών φυλών, θεοτήτων και ηρώων. Όταν ο ιερός χώρος της Ολυμπίας άλλαζε κατακτητή, τότε άλλαζαν οι θρύλοι και οι παραδόσεις που συνδέονταν με το μέρος εκείνο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τακτικής αυτής, που συνεχιζόταν και κατά τη διάρκεια των ιστορικών χρόνων, είναι η περίπτωση κατά την οποία, οι Ηλείοι, οι οποίοι πήραν το ιερό της Ολυμπίας από τους Πισάτες, άλλαξαν αμέσως τους σχετικούς με τους αγώνες μύθους, δημιουργώντας, σε μερικές περιπτώσεις, καινούργιους για να δικαιολογήσουν την αρπαγή του ελέγχου της Ολυμπιακής γιορτής. Έτσι, η αξιοπιστία των μύθων και παραδόσεων που συνδέονται με τους Ολυμπιακούς αγώνες, τίθενται σε αμφισβόλια, αν και κάποια στοιχεία στις αλληλοσυγκρουόμενες παραδόσεις θα μπορούσαν να συμβάλουν ώστε να εντοπιστεί η ρίζα και η προέλευση του θεσμού ή, τουλάχιστον, να αποτελέσουν αφετηρία για προβληματισμό. Είναι γεγονός ότι η λατρεία των ηρώων προηγήθηκε της λατρείας των Ολυμπίων θεών στον ελληνικό χώρο. Συνεπώς, είναι λογικό, να υποθέσουμε ότι οι αγώνες προς τιμήν των ηρώων προηγήθηκαν αυτών προς τιμήν των θεών. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα βεβαιώνεται απόλυτα η παρουσία του μυθικού ήρωα Πέλοπα στην Ολυμπία. Ο Πέλοπας, γιος του Τάνταλου, ήταν ονομαστός για την ικανότητά του στην οδήγηση αλόγων και αρμάτων. Το υπέροχο φτερωτό άρμα, που είχε στη διάθεσή του, του το χάρισε ο προστάτης του Ποσειδώνας, σύμφωνα με το μύθο. Η καταγωγή του δεν ήταν ξεκάθαρη. Με-

ρικοί πίστευαν ότι ήταν από τη Λυδία, ενώ άλλοι, από τη Φρυγία ή την Παφλαγονία. Ο Πέλοπας παντρεύτηκε την Ιπποδάμεια, θυγατέρα του βασιλιά της Πίσας Οινόμαου, ονομαστού αρματοδρόμου, ο οποίος είχε προειδοποιηθεί από ένα χρησμό ότι ο άνδρας της κόρης του θα τον σκότωνε. Γνωρίζοντας το χρησμό αυτό, ο βασιλιάς, είχε προειδοποιήσει ότι θα έδινε την Ιπποδάμεια ως σύζυγο σε όποιον τον νικούσε σε αρματοδρομία. Πολλοί μνηστήρες, κατά την παράδοση, είχαν εξοντωθεί από τον Οινόμαο, κατά τη διάρκεια του αγώνα, πριν επιχειρήσει ο Πέλοπας, ο οποίος δωροδόκησε τον ηνίοχο του Οινόμαου Μυρτίλο. Εκείνος, αφαίρεσε τα καρφιά που συγκρατούσαν τον τροχό του άρματος. Ο Οινόμαος αναποδογύρισε με το άρμα του και στη συνέχεια θανατώθηκε από τον Πέλοπα, ο οποίος σκότωσε συγχρόνως και τον Μυρτίλο ρίχνοντάς τον στη θάλασσα. Ο Μυρτίλος, λίγο πριν πεθάνει, ζήτησε από τον Ερμή να τιμωρήσει τον Πέλοπα και τους απογόνους του για το θάνατό του. Η παράδοση αποδίδει την τραγική μοίρα των Ατρειδών (ο Ατρεύς ήταν γιος του Πέλοπα) στην κατάρα του Μυρτίλου.

Δεν γνωρίζουμε πόσο παλιός είναι ο μύθος του Πέλοπα, ούτε την καταγωγή του. Ωστόσο, είναι βέβαιο, ότι ακόμη και μέχρι των ημερών του Παυσανία, ο Πέλοπας λατρευόταν στην Ολυμπία από τους Ηλείους πολύ περισσότερο από τους άλλους ήρωες, όπως ο Δίας λατρευόταν περισσότερο από τους άλλους θεούς. Νικώντας τον Οινόμαο, ο Πέλοπας πήρε ως έπαθλο τη βασιλεία και εντάχθηκε στη χορεία των μεγάλων ηρώων.

Από τις επικρατέστερες παραδόσεις ίδρυσης των Ολυμπιακών αγώνων είναι εκείνη που αναφέρει ο ποιητής Πίνδαρος, και η οποία συνδέει την αρχή των αγώνων αυτών με τον Ηρακλή, γιο του Δία και της Αλκμήνης. Σύμφωνα μ’ αυτήν, ο Ηρακλής, επιστρέφοντας από τη νικηφόρο εκστρατεία του κατά του Αυγεία, ίδρυσε την Ολυμπιακή γιορτή στο χώρο όπου βρισκόταν ο τάφος του Πέλοπα. Εδώ, πρέπει να τονίσουμε, ότι λατρευόταν από όλες τις ελληνικές πόλεις, οι οποίες τον θεωρούσαν τοπικό τους ήρωα και προστάτη. Σ’ αυτό συντελούσε όχι μόνο η θεϊκότητα της καταγωγής του, αλλά και η υπεράνθρωπη σωματική του ρώμη. Πανελλήνιος ήρωας, σύμβολο της ηρωικής υπόστασης, προστάτευε την κοινωνία από το κακό. Άλλωστε, ένα από τα επίθετά του ήταν “ο αλεξίκακος”.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα φανερώνουν την παρουσία του Ηρακλή στην

Ολυμπία από πολύ νωρίς. Οι λογοτεχνικές επίσης πηγές συμφωνούν με την παρουσία του ήρωα στον ιερό εκείνο χώρο. Ο Ολυμπιακός ύμνος, που συνέθεσε ο ποιητής Αρχίλοχος (714-676 π.Χ.), ήταν το επινίκιο τραγούδι του Ηρακλή. Το τραγουδούσαν οι φίλοι των νικητών για να εξυμνήσουν τη νίκη, την αθλητική αρετή, το νεανικό σφρίγος. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο Ολυμπιακός ύμνος γράφτηκε από έναν ποιητή, που έζησε προς το τέλος του 8ου π.Χ. αιώνα. Ο ήρωας αποκαλείται “Καλλίνικος”, δηλαδή νικητής και ωραίος στη νίκη, επίθετο που τον συνδέει με αγώνες και δίκαιη νίκη.

Σκοπός των Ολυμπιακών Αγώνων

Χρόνος και τόπος διεξαγωγής

Οι Ολυμπιακοί αγώνες ήταν οι παλαιότεροι και οι πιο αξιόλογοι αθλητικοί αγώνες του αρχαίου κόσμου. Τελούνταν στο στάδιο της καταπράσινης, ειδυλλιακής Ολυμπίας κάθε τέσσερα χρόνια, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού και ήταν αφιερωμένοι στο Ολύμπιο Δία, τον πατέρα των θεών και των ανθρώπων. Στους αγώνες αυτούς μόνο ελεύθεροι Έλληνες μπορούσαν να πάρουν μέρος, αν και δεν γνωρίζουμε ούτε μία περίπτωση που να αποκλείστηκε κανείς εξ αιτίας της μη ελληνικής του καταγωγής. Επίσης, αποκλείονταν όσοι είχαν διαπράξει εγκλήματα ή δεν πλήρωναν το πρόστιμο που τους επέβαλαν οι Ηλείοι για παράβαση της εκεχειρίας. Μαθαίνουμε από τον Ηρόδοτο (5.22) ότι ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αλέξανδρος Α', πρόγονος του Μ. Αλεξάνδρου, πήρε μέρος στους Ολυμπιακούς αγώνες, αφού πρώτα απέδειξε την ελληνικότητα της καταγωγής του. Βάρβαροι ή δούλοι καθώς και γυναίκες αποκλείονταν, επίσης, από τους αγώνες. Οι γυναίκες είχαν δικούς τους αγώνες, όπως τα Ηραία, με την αρχαία προδωρική αρχή, προς τιμήν της Ήρας, κάθε τέσσερα χρόνια. Μετά τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου και την εξάπλωση του Ελληνισμού σε όλο σχεδόν τον τότε γνωστό κόσμο, ο αποκλεισμός των λεγόμενων βαρβάρων έχασε ένα μεγάλο μέρος από τη σημασία του, αφού αθλητές έπαιρναν μέρος στους Ολυμπιακούς αγώνες χωρίς ιδιαίτερο πρόβλημα. Είναι πιθανό ότι οι αθλητές αυτοί κατά κάποιο τρόπο αποδείκνυαν την ελληνική τους καταγωγή, είναι όμως αλήθεια ότι τα κριτήρια δεν ήταν πλέον τα ίδια. Κατά την περίοδο, μάλιστα, της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας συμμετείχαν επίσημοι Ρωμαίοι και σε μερικές περιπτώσεις αυτοκράτορες.

Στο έξοχο φυσικό περιβάλλον της Ολυμπίας ο αθλητής επιδεικνύει τις σωματικές ικανότητές του, επιδιώκει την τιμή της νίκης και, φυσικά, την απόκτηση άφθαρτης φήμης και δόξας θριαμβικής. Ευφροσύνη για τον ίδιο μόχθο και την τιμή γράφει ο Πίνδαρος.

Αλλά το αγωνιστικό πνεύμα των Ελλήνων συμβάλλει ώστε οι Ολυμπιακοί αγώνες να δίνουν την ευκαιρία συνάντησης των εμπόλεμων ελληνικών πόλεων για να τους υπενθυμίζουν ότι αυτά που τις ένωναν ήταν πολύ περισσότερα από αυτά που τις χώριζαν. Η ιερή εκεχειρία, με ελάχιστες εξαιρέσεις, ήταν γενικά παραδεκτή από όλους τους Έλληνες, και τους έδινε τη δυνατότητα να πάνε στους αγώνες, είτε σαν θεατές, είτε σαν αθλητές, με ασφάλεια. Ακόμη και κατά τη διάρκεια του καταστρεπτικού Πελοποννησιακού πολέμου, οι Αθηναίοι μπορούσαν ελεύθερα να ταξιδέψουν στην Πελοπόννησο για τα Ολύμπια ή τα Ίσθμια, αναφέρει ο Θουκυδίδης (5.49, 8.10). Στους ιερούς χώρους των αγώνων, στα Ολύμπια ή στις άλλες ιερές γιορτές, συνειδητοποιούσαν διαφορές αλλά και ομοιότητες. Ειδικά η Ολυμπία κατείχε σπουδαία θέση στη συνείδηση των Ελλήνων, σαν κέντρο με εθνικό και πανελλήνιο χαρακτήρα. Ήταν ο ιδεώδης χώρος, όπου αντιπρόσωποι από όλο τον ελληνικό κόσμο, συναντιούνταν για να αγωνιστούν ή να ανταλλάξουν απόψεις και να ακούσουν ρήτορες, ποιητές και φιλοσόφους. Αντιμαχόμενοι Έλληνες, οι οποίοι αντιμετώπιζαν ο ένας τον άλλο στα πεδία των μαχών, συμμετείχαν σε φιλικούς αγώνες. Στην Ολυμπία, οι εμπόλεμοι Αθηναίοι και Σπαρτιάτες ανέγειραν ειδική στήλη με τους όρους της τριακονταετούς ειρήνης, αναφέρει ο Πausanias (5.23 4). Επίσης, η συνθήκη ειρήνης των 100 ετών μεταξύ Άργους, Αθήνας, Μαντινείας και Ήλιδας, που υπογράφηκε το 420 π.Χ., είχε καθιερωθεί να ανανεώνεται στην Ολυμπία, κατά τη διάρκεια των εκεί αγώνων και στην Αθήνα, κατά τη διάρκεια των Παναθηναίων.

Η καθιέρωση των Ολυμπιακών αγώνων έδινε την ευκαιρία, επίσης, σε Έλληνες ρήτορες και φιλοσόφους να κηρύξουν σε κρίσιμες στιγμές τις ιδέες τους για ένωση όλων των Ελλήνων. Ο ρήτορας Γοργίας, από τους Λεοντίνοους της Κάτω Ιταλίας, το 388 π.Χ., ζήτησε από το πανελλήνιο ακροατήριο εθνική ένωση, ενόψει της απειλής του περσικού κινδύνου. Το ίδιο πνεύμα εκφράζει, στον *Ολυμπιακό* του, ένας άλλος ονομαστός ρήτορας, ο Λυσίας. Το 384 π.Χ. προειδοποιεί τους Έλληνες για τους κινδύνους που εγκυμονούν

συχνοί πόλεμοι και συγκρούσεις. Στην ομιλία του αυτή ο Αθηναίος ρήτορας έπλεξε το εγκώμιο του μυθικού ήρωα Ηρακλή, ο οποίος ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες, διότι πίστευε ότι οι Έλληνες, στη διάρκειά τους, θα μπορούσαν να προαγάγουν τη φιλία και να αναπτύξουν συναίσθημα εθνικής ενότητας. Ένας άλλος Αθηναίος ρήτορας, ο Ισοκράτης, είχε από πολύ νωρίς αντιληφθεί τη σημασία των πανελλήνιων αγώνων και, ιδιαίτερα, των Ολυμπιακών, στη διατήρηση και ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ των πόλεων που βρίσκονταν σε διαρκή πόλεμο. Το 380 π.Χ., στην Ολυμπία, τόνισε στους Έλληνες ότι ήταν άμεση ανάγκη να θυμηθούν τους κοινούς τους προγόνους, τα κοινά ήθη και έθιμα και να προσπαθήσουν να αναπτύξουν νέους τρόπους συνεργασίας, με σκοπό την προαγωγή της φιλίας και της αλληλοκατανόησης. Ο Ισοκράτης απέβλεπε σ' έναν ενιαίο ελληνισμό με παγκόσμια αποστολή, και υποστήριζε την υιοθέτηση ενός κοινού ιδανικού που θα μπορούσε να το πραγματοποιήσει.

Για το Φίλιππο και τους άλλους Μακεδόνες βασιλείς, οι πανελλήνιοι αγώνες και ιδιαίτερα οι Ολυμπιακοί συμβόλιζαν, επίσης, ενότητα και κοινούς στόχους. Το Φιλίππειο, το πιο σύγχρονο κτίριο της εποχής εκείνης στην Ολυμπία, κτίστηκε από τον Φίλιππο ως σύμβολο ενότητας και συμφιλίωσης των Ελλήνων. Η ενωτική αυτή δύναμη των αγώνων ήταν γνωστή στον Μ. Αλέξανδρο, ο οποίος οργάνωσε στην Ασία πολυάριθμες αθλητικές συναντήσεις, με σκοπό το ίδιο εκείνο αγωνιστικό πνεύμα, να προωθήσει τη συμφιλίωση Ελλήνων και βαρβάρων.

Η παρουσία του Δία στην Ολυμπία, είναι η παρουσία ενός συμφιλιωτή και ειρηνοποιού μεταξύ των Ελλήνων και ήταν μια ανάγκη για τους χωρισμένους Έλληνες, οι οποίοι πίστευαν ότι ο θεός αυτός ήταν ο μοναδικός που μπορούσε να τους συμφιλιώσει, αφού η λατρεία του δεν ήταν τοπική, προνόμιο μιας μόνο πόλης, αλλά καθαρά πανελλήνια. Η ιδιότητα αυτή του Δία, ως θεού της ενότητας των Ελλήνων, αποτυπώνεται στο έργο του Φειδία στην Ολυμπία, που λάξεψε σε μέρος του θρόνου του θεού την αδρή και ευγενική μορφή των μέχρι τότε αντιπάλων, Ηρακλή και Θησέα, να αγωνίζονται ως σύμμαχοι εναντίον των Αμαζόνων. Επίσης, στο ναό του Δία, εικονίζονται οι Έλληνες ενωμένοι. Μετά τους περσικούς πολέμους, η ενωτική δύναμη των αγώνων υπήρξε ακόμη μεγαλύτερη. Η 76η Ολυμπιάδα (476 π.Χ.), η οποία ακολούθησε τους

νικηφόρους πολέμους, ήταν η πιο λαμπρή στην ιστορία των αγώνων. Η υπόσχεση που οι προηγούμενες Ολυμπιάδες είχαν δώσει, μιας πανελλήνιας εθνικής συνείδησης, άρχισε πλέον να πραγματώνεται.

Οι Ελλανοδίκες, η οργάνωση των αγώνων και η προετοιμασία των αθλητών

Η ιστορία των Ελλανοδικών είναι συνυφασμένη με την επιτυχία των Ολυμπιακών αγώνων. Η πορφυρή τους ενδυμασία ήταν μια ένδειξη ότι στην αρχή σαν Ελλανοδίκες χρησιμοποιούνταν οι βασιλείς των διαφόρων φυλών. Πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών αγώνων, έμεναν για δέκα μήνες στην Ήλιδα, στο λεγόμενο “Ελλανοδικείο”, το οποίο συνδεόταν με την αγορά της Ήλιδας και με ένα από τα τρία γυμναστήρια που υπήρχαν εκεί. Κατά την 10μηνη παραμονή τους είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν όλες τις διατάξεις και τους κανονισμούς των αγώνων από τους “νομοφύλακες”. Τον τελευταίο μήνα είχαν καθήκον τους όχι μόνο να επιβλέπουν τους προπονούμενους αθλητές, αλλά και να τους κατατάξουν στις κατηγορίες ανδρών και παιδών, ανάλογα με την ηλικία τους. Όσους από τους αθλητές θεωρούσαν ανέτοιμους τους απέκλειαν από τους αγώνες. Σε όσους έμειναν υπενθύμιζαν τη σπουδαιότητα της συμμετοχής τους, απαιτούσαν άριστη προετοιμασία και άμεμπτη διαγωγή. Είχαν ευρύτατες αρμοδιότητες, ρύθμιζαν τις περιπτώσεις ισοπαλίας, επόπτευαν τους αθλητές για την τήρηση των αγωνιστικών νόμων και τους τιμωρούσαν παραδειγματικά για παραπτώματα όπως η παραβίαση των κανόνων και η δωροδοκία.

Τα πρόστιμα τα οποία επέβαλαν οι κριτές των αγώνων ήταν μερικές φορές τόσο μεγάλα ώστε, όταν οι αθλητές δεν μπορούσαν να τα πληρώσουν, υποχρεώνονταν οι πόλεις τους να εξοφλήσουν το χρέος προς τον Ολύμπιο Δία. Με τα χρήματα αυτά κατασκεύαζαν μικρά αγάλματα του Δία, γνωστά σαν “Ζάνες”, στη βάση των οποίων αναγραφόταν ο λόγος για τον οποίο τιμωρήθηκε ο αθλητής ή η πόλη του, ώστε να χρησιμεύσει η επιγραφή αυτή σαν προειδοποίηση για όσους σκέπτονταν να αγωνιστούν χρησιμοποιώντας μεθόδους αντίθετες προ την ιστορία της Ολυμπίας. Οι τιμωρίες αυτές κατά την ιστορία της ζωής των αγώνων είναι πολύ λίγες. Ίσως η σύνδεση της ολυμπιακής γιορτής με τη θρησκεία, η ορκωμοσία, οι όρκοι των αθλητών, η αυ-

στηρότητα των Ελλανοδικών και η αγάπη για την αθλητική άμιλλα συντέλεσαν στην καθαρότητα των Ολυμπιακών αγώνων. Παραπτώματα αθλητών τιμωρούνταν επίσης με αποκλεισμό από τους αγώνες και δημόσια μαστίγωση. Ποινές επίσης επιβάλλονταν και στους αθλητές οι οποίοι, χωρίς σοβαρό λόγο, απείχαν από τους αγώνες που ήδη είχαν αρχίσει με τα ονόματά τους γραμμένα στο *Λεύκωμα*. Ωστόσο, στην ιστορία των Ολυμπιακών αγώνων υπάρχουν ελάχιστα παραδείγματα αθλητών οι οποίοι αρνήθηκαν να αγωνιστούν, αν και είχαν δηλώσει συμμετοχή.

Στα καθήκοντά τους τους βοηθούσαν οι “αλύτες” και οι “ραβδούχοι” ή “μαστιγοφόροι”. Η αμεροληψία τους αναγνωριζόταν απ’ όλες τις ελληνικές πόλεις, οι οποίες τους περιέβαλαν με απεριόριστη εμπιστοσύνη. Ένδειξη της αμεροληψίας των Ελλανοδικών είναι η ιστορία που μας διηγείται ο Ηρόδοτος (2.16) σχετικά με την επίσκεψη μιας αντιπροσωπείας Ηλείων στην Αίγυπτο, την εποχή του Ψαμμήτικου (590 π.Χ.), για να ρωτήσουν τους σοφούς της χώρας εκείνης αν μπορούσαν να τους υποδείξουν κάποιον άλλο τρόπο διεξαγωγής των Ολυμπιακών αγώνων ή κάποια βελτίωση των διατάξεων, ώστε να εξασφαλίζεται απόλυτα η απονομή της δικαιοσύνης. Οι Αιγύπτιοι σοφοί, όταν πληροφορήθηκαν ότι στους Ολυμπιακούς συμμετείχαν και Ηλείοι αθλητές, θεώρησαν ότι δεν μπορεί να υπάρξει δικαιοσύνη, όταν οι Ελλανοδίκες κρίνουν τους δικούς τους αθλητές. Πίστευαν ότι έπρεπε να αποκλειστούν τελείως οι Ηλείοι αθλητές από τον αθλητικό συναγωνισμό. Ωστόσο η αντιπροσωπεία των Ηλείων δεν υιοθέτησε τη συμβουλή τους.

Η μακροχρόνια ιστορία του θεσμού δείχνει ότι, εκτός από μια αμφίβολη περίπτωση, οι Ελλανοδίκες δεν ευνόησαν ποτέ Ηλείους αθλητές. Η μοναδική περίπτωση, κατά την οποία ίσως ευνοήθηκε Ηλείος αθλητής, ήταν αυτή του Ευπόλεμου, στην 96η Ολυμπιάδα (396 π.Χ.), όταν δύο από τους κριτές ανέδειξαν νικητή στο στάδιο τον Ευπόλεμο και ένας το Λέοντα από την Αμβρακία. Ο τελευταίος προσέφυγε στη “Βουλή των Ηλείων”, η οποία (ίσως κατόπιν έρευνας διεπίστωσε ότι ο Λέων αδικήθηκε) τιμώρησε παραδειγματικά τους κριτές. Νικητής αναδείχθηκε ο Ευπόλεμος διότι η “Βουλή των Ηλείων”, στην οποία μπορούσαν να προσφύγουν αδικηθέντες αθλητές, μπορούσε να τιμωρήσει τους Ελλανοδίκες όχι όμως και να ακυρώσει την απόφασή τους.

Οι κληρώσεις των αθλητών γίνονταν παρουσία των Ελλανοδικών και των θεα-

τών. Ο Λουκιανός (*Ερμότημος* 39) μας πληροφορεί με ποιον τρόπο γινόταν η κλήρωση στα βαριά αγωνίσματα: μέσα σε ένα ασημένιο δοχείο έριχναν οι Ελλανοδίκες τους κλήρους, οι οποίοι έφεραν γράμματα του αλφαβήτου και ήταν τόσοι όσοι και οι αθλητές. Υπήρχαν δύο κλήροι οι οποίοι έφεραν το γράμμα Α, δύο το Β, δύο το Γ κλπ., ανάλογα με τον αριθμό των αθλητών. Όταν όμως ο αριθμός αυτός ήταν περιττός, τότε οι Ελλανοδίκες έριχναν μέσα στο δοχείο άλλο ένα γράμμα, το οποίο δεν είχε όμοιό του. Κάθε αθλητής, πριν τραβήξει τον κλήρο του, ερχόταν μπροστά στο τραπέζι, όπου ήταν το ασημένιο κουτί, και μετά από μια σύντομη προσευχή στο Δία τραβούσε τον κλήρο του. Όσοι από τους αθλητές τραβούσαν κλήρους που είχαν τα ίδια γράμματα αγωνίζονταν μεταξύ τους. Αυτός που τραβούσε τον κλήρο, ο οποίος ήταν μοναδικός, ήταν ο πλέον τυχερός, διότι προχωρούσε στον επόμενο γύρο χωρίς να αγωνισθεί, και ονομαζόταν “έφεδρος”, ενώ αυτός, ο οποίος αγωνιζόταν χωρίς αυτήν την εύνοια της τύχης “ανέφεδρος”. Οι αθλητές, οι οποίοι δεν είχαν την τύχη να περάσουν στον επόμενο γύρο χωρίς να αγωνιστούν, έγραφαν στις αφιερώσεις τους και στη βάση των ανδριάντων τους ότι νίκησαν ανέφεδροι.

Περιγραφή μιας Ολυμπιάδας

Η Ολυμπιακή γιορτή διαρκούσε πέντε μέρες (τουλάχιστον από τις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ.) σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς. Η πρώτη και τελευταία ημέρα ήταν αφιερωμένες σε θυσίες, τελετές, ευχαριστίες και στην ορκομωσία των αθλητών μπροστά στο άγαλμα του ορκίου Δία. Η δεύτερη ημέρα άρχιζε θεαμακότερα με αρματοδρομίες και το απόγευμα ακολουθούσε το πένταθλο. Το πρωί της τρίτης ημέρας, της σπουδαιότερης ημέρας των αγώνων, ήταν αφιερωμένο σε θρησκευτικές τελετές και στη θυσία εκατό βοδίων στο μεγάλο βωμό του Δία. Το απόγευμα της ίδιας μέρας γίνονταν οι αγώνες παίδων. Η τέταρτη μέρα περιελάμβανε τα αγωνίσματα του δρόμου καθώς και τα λεγόμενα βαριά αθλήματα, δηλαδή πάλη, πυγμαχία και παγκράτιο. Ο λεγόμενος οπλίτης δρόμος (οι αθλητές έτρεχαν ένοπλοι) ήταν και το τελευταίο αγώνισμα. Οι αγώνες κηρύκων και σαλπικτών εισήχθηκαν την 96η Ολυμπιάδα (396 π.Χ.) και τελούνταν, πιθανότατα, την πρώτη ημέρα διότι έτσι θα μπορούσαν οι νικητές να χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια των αγώνων. Όπως και στα άλλα αθλήματα έτσι και στο συναγωνισμό μεταξύ των κηρύκων

και σαλπικτών υπήρχαν κάποιοι που διακρίθηκαν ιδιαίτερα. Μεταξύ των ονομαστών σαλπικτών του αρχαίου κόσμου αναφέρεται το όνομα του Ηρόδωρου από τα Μέγαρα, ο οποίος νίκησε σε δέκα συνεχόμενους Ολυμπιακούς αγώνες. Κατά τον Αθήναιο (415), ο Ηρόδωρος μπορούσε να παίζει δύο σάλπιγκες συγχρόνως. Φαίνεται ότι η σάλπιγκα από την αρχή χρησίμευε για τις εκκινήσεις των αθλητών στα διάφορα αγωνίσματα των δρόμων καθώς και για τυχόν ανακλήσεις, όταν ένας ή περισσότεροι αθλητές ξεκινούσαν πριν ακόμη δοθεί το σύνθημα. Ακόμη και όταν καταργήθηκε η σάλπιγκα για την εκκίνηση των αγωνισμάτων, οι σαλπικτές και οι κήρυκες παρευρίσκονταν σε όλες τις μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις για την αναγγελία των διαφόρων αποτελεσμάτων και της ιερής εκεχειρίας. Πρέπει να τονιστεί ότι η σειρά τέλεσης των Αγώνων που αναφέραμε παραπάνω, είναι μάλλον γενικά παραδεκτή από τους περισσότερους συγγραφείς. Είναι επίσης πιθανό ότι οι αθλητές στεφανώνονταν αμέσως μετά από κάθε αγώνισμα και όχι όλοι μαζί στο τέλος των Ολυμπιακών αγώνων, όπως έχει κατά καιρούς υποστηριχθεί.

Λίγες μέρες, πριν αρχίσει η Ολυμπιακή γιορτή, όσοι συμμετείχαν έπαιρναν το δρόμο για την Ολυμπία, διαμέσου της “Ιεράς οδού”, με πρώτους τους Ελλαοδίκες στεφανωμένους με δάφνινα στεφάνια. Ήδη είχαν συγκεντρωθεί από όλες τις γωνιές του ελληνικού κόσμου θεατές, για τους οποίους δεν προβλεπόταν σχεδόν τίποτα για την παραμονή και τη διαβίωσή τους, εκεί, κατά την διάρκεια των αγώνων. Αντίθετα για τους αθλητές, τους προπονητές τους και τις θεωρίες των διαφόρων ελληνικών πόλεων υπήρχε ειδική πρόνοια, ώστε να είναι απερίσπαστοι στα καθήκοντά τους.

Οι αθλητές ορκίζονταν μπροστά στο άγαλμα του Ορκίου Δία ότι θα αγωνιστούν σύμφωνα με τις εναγώνιες διατάξεις και φυσικά όπως αρμόζει σε Αγώνες του Ολύμπιου Δία. Κάθε παράβαση των κανόνων ήταν ενέργεια εναντίον του ίδιου του θεού προς τιμήν του οποίου διεξάγονταν οι αγώνες. Όρκο έδιναν επίσης οι γυμναστές των αθλητών, καθώς επίσης οι πατέρες και οι αδελφοί τους. Στο τέλος ορκίζονταν οι κριτές των Αγώνων, οι Ελλαοδίκες, ότι θα είναι αμερόληπτοι και αδέκαστοι στην άσκηση των καθηκόντων τους. Οι θεωρίες των διαφόρων ελληνικών πόλεων πρόσφεραν θυσίες στους θεούς και προστάτες των πόλεών τους και ζητούσαν από τους θεούς να τους τιμήσουν με πολλές διακρίσεις.